

ΟΤΤΟ

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 10ης Νοεμβρίου 1993 *

Στην υπόθεση C-60/92,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Arrondissementsrechtbank Amsterdam (Κάτω Χώρες) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Otto BV

και

Postbank NV,

η έκδοση προδικαστικής απόφασεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 5 της Συνθήκης ΕΟΚ και των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου που διέπουν τις σχετικές με την εφαρμογή των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης διαδικασίες,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους Ο. Due, Πρόεδρο, G. F. Mancini, J. C. Moitinho de Almeida, M. Díez de Velasco και D. A. O. Edward, προέδρους τμήματος, Κ. Ν. Κακούρη, R. Joliet, F. A. Schockweiler, G. C. Rodríguez Iglesias, F. Grévisse, M. Zuleeg, P. J. G. Karpeyn και J. L. Murray, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: C. Gulmann

γραμματέας: J.-G. Giraud

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

- η Postbank, εκπροσωπούμενη από τους O. W. Brouwer και Y. Van Gerven, δικηγόρους Βρυξελλών,

- η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον P. Rouzoulet, υποδιευθυντή της διευθύνσεως νομικών υποθέσεων του Υπουργείου των Εξωτερικών, και την H. Duchêne, γραμματέα εξωτερικών υποθέσεων,

- η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον καθηγητή L. Ferrari Bravo, προϊστάμενο της υπηρεσίας διπλωματικών διαφορών του Υπουργείου των Εξωτερικών, επικουρούμενο από τον I. Braguglia, avvocato dello Stato,

- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον B. J. Drijber, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενης από τον P. Roth, barrister, της Postbank και της Επιτροπής, κατά τη συνεδρίαση της 4ης Μαΐου 1993,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 15ης Ιουνίου 1993,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Με διάταξη της 11ης Φεβρουαρίου 1992, η οποία πρωτοκολλήθηκε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 28 Φεβρουαρίου 1992, το Arrondissementsrechtbank Amsterdam υπέβαλε, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 5 της Συνθήκης ΕΟΚ και των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου που διέπουν τις σχετικές με την εφαρμογή των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης διαδικασίες.
- 2 Το ζήτημα αυτό ανέκυψε στα πλαίσια ένδικης διαφοράς μεταξύ της Otto BV (στο εξής: Otto) και της Postbank BV (στο εξής: Postbank), εξαιτίας ορισμένων πρακτικών οι οποίες φέρονται να αντίκεινται στα άρθρα 85 και 86 της Συνθήκης.
- 3 Η Otto είναι επιχείρηση πωλήσεων δι' αλληλογραφίας. Το ήμισυ περίπου των πληρωμών των πελατών της διενεργούνται από λογαριασμούς που τηρούν στη Postbank προς τους λογαριασμούς που η Otto έχει στην ίδια τράπεζα. Οι πράξεις αυτές διενεργούνται με έντυπα «δελτία εντολής πληρωμής» («acceptgiro»). Ο αριθμός των δελτίων που διεκπεραιώνει κατά τον τρόπο αυτό η Postbank ανέρχεται ετησίως σε ένα εκατομμύριο.
- 4 Η Otto, όταν η Postbank την ειδοποίησε ότι από 1ης Ιουλίου 1991 θα τη χρέωνε με 0,45 ολλανδικό φιορίνι (HFL) ανά διεκπεραιούμενο δελτίο, ζήτησε από τον πρόεδρο του Arrondissementsrechtbank Amsterdam να απαγορεύσει στη Postbank να προβεί στη χρέωση αυτή. Η διάταξη ασφαλιστικών μέτρων που εκδόθηκε την 1η Αυγούστου 1991, δεχθείσα τα αιτήματα της Otto, εξαφανίστηκε με απόφαση του Gerechtshof te Amsterdam της 28ης Νοεμβρίου 1991.
- 5 Στη συνέχεια η Otto προσέφυγε στο Arrondissementsrechtbank te Amsterdam, ζητώντας την προσωρινή εξέταση μαρτύρων, με σκοπό τη διαπίστωση ορισμένων πραγματικών περιστατικών, πριν από την προσφυγή που ενδεχομένως θα ασκούσε ενώπιον αυτού του δικαστηρίου, κατά της Postbank, για συμπεριφορά ασυμβίβαστη με τα άρθρα 85 και 86 της Συνθήκης ΕΟΚ. Προς τούτο, η Otto κάλεσε ως μάρτυρες μέλη του διευθύνοντος προσωπικού της Postbank.

- 6 Η αίτηση προσωρινής εξετάσεως μαρτύρων στηρίζεται στα άρθρα 190 και 214, παράγραφος 1, του *Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering* (ολλανδικού κώδικα πολιτικής δικονομίας), όπως ισχύουν από 1ης Απριλίου 1988. Όπως προκύπτει από τη διάταξη περί παραπομπής, ο ολλανδός νομοθέτης εγκατέλειψε τον παραδοσιακό κανόνα κατά τον οποίο ένας διάδικος δεν μπορεί να εξεταστεί ως μάρτυρας στην υπόθεση στην οποία είναι διάδικος. Μετά τη μεταρρύθμιση του 1988, ο μάρτυρας-διάδικος υποχρεούται καταρχήν να καταθέσει, με την επιφύλαξη του δικαιώματός του να απαλλαγεί της υποχρεώσεως, ιδίως σάκις, με την κατάθεσή του, θα εξέθετε τον εαυτόν του ή στενούς συγγενείς του στον κίνδυνο ποινικών διώξεων λόγω της διαπράξεως κακουργήματος ή πλημμελήματος. Η θέση του μάρτυρος-διαδίκου διαφέρει από εκείνη των κοινών μαρτύρων μόνον κατά το μέτρο που δεν μπορεί να υποχρεωθεί να καταθέσει επ' απειλή προσωπικής κρατήσεως. Αντιθέτως, το δικαστήριο μπορεί να συναγάγει από την σιωπή του συμπεράσματα που θα είναι εις βάρος του. Το δικαστήριο μπορεί επίσης να ζητήσει από τον μάρτυρα-διάδικο να του γνωστοποιήσει τους λόγους της σιωπής του.
- 7 Η εξέταση μαρτύρων που ζήτησε η Otto αποβλέπει κυρίως στην εξακριβωση των εξής πραγματικών περιστατικών:
- η τιμή των 0,45 HFL δεν στηρίζεται σε κανέναν υπολογισμό (βάσει των νόμων της οικονομικής των επιχειρήσεων) που θα επέτρεπε στη Postbank να προσδιορίσει τις δαπάνες που συνεπάγεται γι' αυτήν η διεκπεραίωση εντύπων εντολής πληρωμής.
  - Η τιμή που επιβάλλει η Postbank ορίστηκε βάσει διαπραγματευτικής συμφωνίας, με την οποία οι τράπεζες συμφώνησαν να αλληλοχρεώνονται με 0,30 HFL για την αμοιβαία διεκπεραίωση των αντιστοιχών εντύπων εντολής πληρωμής.
  - Η Postbank συμβουλευθήκε άλλες τράπεζες όσον αφορά την τιμή που έπρεπε να οριστεί για τη διεκπεραίωση εντύπων εντολής πληρωμής, εκτός αν πρόκειται για σιωπηρή συμφωνία περί καθορισμού της τιμής αυτής στο ποσό των 0,30 HFL, στο οποίο προστίθεται ένα μικρό περιθώριο κέρδους.
- 8 Επειδή η Postbank ισχυρίστηκε, αμυνόμενη, ότι οι ολλανδικοί δικονομικοί κανόνες, καθόσον την εξαναγκάζουν να παράσχει τα στοιχεία που της ζητεί η Otto, είναι ασυμβίβαστοι με γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου, το εθνικό δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Υποχρεούται κατά το άρθρο 5 της Συνθήκης ΕΟΚ το εθνικό δικαστήριο, επιλαμβανόμενο αιτήσεως για την προσωρινή εξέταση μαρτύρων πριν από την έναρξη διαδικασίας αστικού δικαίου, να εφαρμόζει την αρχή κατά την οποία μία επιχείρηση δεν υποχρεούται να απαντά σε ερωτήσεις, όταν η απάντησή της περιέχει ομολογία ως προς την ύπαρξη παραβάσεως των κανόνων ανταγωνισμού;»

- 9 Στην έκθεση ακροατηρίου εκτίθενται λεπτομερώς το ιστορικό της κύριας δίκης, η εξέλιξη της διαδικασίας καθώς και οι γραπτές παρατηρήσεις που κατατέθηκαν στο Δικαστήριο. Τα στοιχεία αυτά της δικογραφίας δεν επαναλαμβάνονται κατωτέρω παρά μόνον καθόσον απαιτείται για τη συλλογιστική του Δικαστηρίου.
- 10 Εκ προοιμίου, πρέπει να υπομνηστεί η νομολογία του Δικαστηρίου όσον αφορά τον κανόνα του οποίου το περιεχόμενο αποτελεί αντικείμενο του ερωτήματος του εθνικού δικαστηρίου.
- 11 Με την απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 1989 στην υπόθεση 374/87, *Orkem* κατά Επιτροπής (Συλλογή 1989, σ. 3283), το Δικαστήριο έκρινε ήδη ότι ούτε από τη συγκριτική ανάλυση των εθνικών δικαίων ούτε από το άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών της 4ης Νοεμβρίου 1950 ούτε από το άρθρο 14 του Διεθνούς Συμφώνου περί των αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων, της 19ης Νοεμβρίου 1966 (*Recueil des traités*, vol. 999, σ. 171), συνάγεται η ύπαρξη γενικής αρχής του κοινοτικού δικαίου αναγνωρίζουσας σε νομικά πρόσωπα το δικαίωμα να μην καταθέτουν στοιχεία εις βάρος τους και δη όσον αφορά παραβάσεις οικονομικού χαρακτήρα, ιδίως στον τομέα του ανταγωνισμού.
- 12 Εντούτοις, με την προαναφερθείσα απόφαση, το Δικαστήριο τόνισε ότι η προστασία των δικαιωμάτων της υπερασπίσεως, θεμελιώδης αρχή της κοινοτικής έννομης τάξεως, δεν επιτρέπει στην Επιτροπή να υποχρεώνει, με απόφαση περί αιτήσεως παροχής πληροφοριών ληφθείσα δυνάμει του άρθρου 11, παράγραφος 5, του κανονισμού 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτου κανονισμού εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης ΕΟΚ (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25), επιχείρηση να δίδει απαντήσεις με τις οποίες αυτή θα αναγκαζόταν να ομολογήσει την ύπαρξη παραβάσεως, με την απόδειξη της οποίας βαρύνεται η Επιτροπή.

13. Επομένως, το εθνικό δικαστήριο με το υποβληθέν ερώτημα θέλει να πληροφορηθεί αν ο ίδιος περιορισμός, ως προς την υποχρέωση επιχειρήσεως να απαντά σε ερωτήσεις, επιβάλλεται δυνάμει του κοινοτικού δικαίου, βάσει των δικαιωμάτων της υπερασπίσεως, στα πλαίσια εθνικής αστικής δίκης σχετικής με την εφαρμογή των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης.
14. Συναφώς, πρέπει να τονιστεί καταρχάς ότι η εφαρμογή των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης από τις εθνικές αρχές διέπεται καταρχήν από τους εθνικούς δικονομικούς κανόνες. Επομένως, υπό την επιφύλαξη της τηρήσεως του κοινοτικού δικαίου και ιδίως των θεμελιωδών αρχών του, στο εθνικό δίκαιο απόκειται να ορίσει τους δικονομικούς κανόνες που ενδείκνυνται για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων της υπερασπίσεως. Οι εγγυήσεις αυτές μπορεί να διαφέρουν από εκείνες που εφαρμόζονται στα πλαίσια των κοινοτικών διαδικασιών.
15. Ακολούθως, πρέπει να τονιστεί ότι οι αναγκαίες εγγυήσεις για τον σεβασμό των δικαιωμάτων της υπερασπίσεως ενός ιδιώτη στο πλαίσιο διοικητικής διαδικασίας όπως η επίμαχη διαδικασία στην προμνησθείσα απόφαση *Orkem* διαφέρουν από εκείνες που είναι αναγκαίες για την προάσπιση των δικαιωμάτων της υπερασπίσεως ενός διαδίκου στο πλαίσιο αστικής δίκης.
16. Προκειμένου, όπως στη συγκεκριμένη διαφορά της κύριας δίκης, για διαδικασία αφορώσα αποκλειστικώς τις ιδιωτικές έννομες σχέσεις μεταξύ ιδιωτών, η οποία δεν μπορεί να καταλήξει άμεσα ή έμμεσα στην επιβολή κυρώσεως από δημόσια αρχή, το κοινοτικό δίκαιο δεν επιβάλλει να αναγνωριστεί στον διάδικο η δυνατότητα να μη δίδει απαντήσεις με τις οποίες θα αναγκαζόταν να ομολογήσει την ύπαρξη παραβάσεως των κανόνων ανταγωνισμού. Συγκεκριμένα, η εγγύηση αυτή αποσκοπεί κυρίως στην προστασία του ιδιώτη από ανακρίσεις που διατάσσει δημόσια αρχή προκειμένου να τον αναγκάσει να ομολογήσει πράξεις που τον εκθέτουν στον κίνδυνο επιβολής ποινικών ή διοικητικών κυρώσεων.
17. Από τις ανωτέρω σκέψεις προκύπτει ότι ο περιορισμός της εξουσίας ερευνών της Επιτροπής δυνάμει του κανονισμού 17, όσον αφορά την υποχρέωση μιας επιχειρήσεως να απαντά σε ερωτήσεις, τον οποίο συνήγαγε το Δικαστήριο, με την προσημνηθείσα απόφαση *Orkem* κατά Επιτροπής, από την αρχή της προστασίας των δικαιωμάτων της υπερασπίσεως δεν μπορεί να μεταφερθεί στα

πλαίσια εθνικής αστικής δίκης σχετικής με την εφαρμογή των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης, όσον αφορά αποκλειστικώς τις ιδιωτικές έννομες σχέσεις μεταξύ ιδιωτών, εφόσον μια τέτοια δίκη δεν μπορεί να καταλήξει, άμεσα ή έμμεσα, στην επιβολή κυρώσεων από δημόσια αρχή.

- 18 Εντούτοις, η Postbank υποστηρίζει ότι, σε περίπτωση μη εφαρμογής, στα πλαίσια της εθνικής δίκης, του περιορισμού που επιβάλλεται στην εξουσία έρευνας της Επιτροπής δυνάμει του κανονισμού 17, ο περιορισμός αυτός δεν θα είχε καμιά πρακτική αποτελεσματικότητα, καθόσον η Επιτροπή θα μπορούσε να λάβει, μέσω της εθνικής διαδικασίας, τις πληροφορίες που δεν μπορεί να λάβει απευθείας στα πλαίσια της διαδικασίας που διέπεται από τον κανονισμό 17.
- 19 Το επιχείρημα αυτό δεν μπορεί να γίνει δεκτό.
- 20 Οι πληροφορίες που λαμβάνονται στα πλαίσια τέτοιας εθνικής διαδικασίας μπορούν βεβαίως να γνωστοποιούνται στην Επιτροπή, ιδίως από τον ενδιαφερόμενο διάδικο. Εντούτοις, από την προμνησθείσα απόφαση Orkem κατά Επιτροπής προκύπτει ότι το θεσμικό αυτό όργανο — όπως άλλωστε και μια εθνική αρχή — δεν μπορεί να χρησιμοποιεί τις πληροφορίες αυτές ως μέσον αποδείξεως παραβάσεως των κανόνων ανταγωνισμού στο πλαίσιο διαδικασίας που μπορεί να οδηγήσει στην επιβολή κυρώσεων ή ως ένδειξη δικαιολογούσα τη διενέργεια έρευνας πριν από μια τέτοια διαδικασία.
- 21 Για όλους αυτούς τους λόγους, στο αιτούν δικαστήριο πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το κοινοτικό δίκαιο δεν επιβάλλει στο εθνικό δικαστήριο που επιλαμβάνεται αιτήσεως με την οποία του ζητείται να διατάξει την προσωρινή εξέταση μαρτύρων πριν από την έναρξη δίκης αστικού δικαίου να εφαρμόζει την αρχή κατά την οποία μια επιχείρηση δεν υποχρεούται να απαντά σε ερωτήσεις, οσάκις η απάντηση που αυτές απαιτούν συνεπάγεται την ομολογία παραβάσεως των κανόνων ανταγωνισμού.

Επί των δικαστικών εξόδων

Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Ιταλική, Γαλλική και Βρετανική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, οι οποίες κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπύπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

κρίνοντας επί του ερωτήματος που του υπέβαλε με διάταξη της 11ης Φεβρουαρίου 1992 το Arrondissementsrechtbank Amsterdam, αποφαινεται:

Το κοινοτικό δίκαιο δεν επιβάλλει στο εθνικό δικαστήριο που επιλαμβάνεται αιτήσεως με την οποία του ζητείται να διατάξει την προσωρινή εξέταση μαρτύρων πριν από δίκη αστικού δικαίου να εφαρμόζει την αρχή κατά την οποία μια επιχείρηση δεν υποχρεούται να απαντά σε ερωτήσεις, οσάκις η απάντηση που αυτές απαιτούν συνεπάγεται την ομολογία παραβάσεως των κανόνων αναταγωνισμού.

Due	Mancini	Moitinho de Almeida	Díez de Velasco	Edward
Κακούρης	Joliet	Schockweiler	Rodríguez Iglesias	
Grévisse	Zuleeg	Kapteyn	Myrray	

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 10 Νοεμβρίου 1993.

Ο Γραμματέας

Ο Πρόεδρος

J.-G. Giraud

O. Due